

SZUBJEKTIV ÉS LYRIZÁLÓ KRITIKA.

□ A szubjektív és lyrizáló kritika, vagy lyrai kritika a mögöttünk legközelebb elmaradt évtized termékei nálunk és Németországban, míg gyökerei visszanyúlnak a francia dekadens iskola fénykorszakába. Azok az újítások, melyeket ez a sokat becsmért számos torzkinövessel ékeskedő irodalmi csoport magával hozott, megteremtette a kritika módosulását is. A romantikusok még hittek a kritikai objektivitásban, a dekadensek már kétségbe vonták lehetőségét, míg a későbbi fejlődés folyamán, mikor ebből az iskolából kialakult a szymbolisták és pszichológisták csoportja, előbb a kritikai objektivitás, később a lyrai kritika, mint ennek torzkinövése — jutottak uralomra.

□ A symbolisták csoportja — melyhez abban az időben Anatol France is tartozott — kétségtelennek tartotta, hogy az impresszionizmus, mely e csoport irányának alapvető tényezője volt, érvényesül a kritikában is. Maga Anatol France határozottan hirdette, hogy a kritikai objektivitás csak mint theoretikus fogalom létezik; a gyakorlatban keresztülvihetetlen, illetve nem létezik.

□ E szerint tehát megállapították, hogy a kritikus bármennyire távol áll is azoktól a befolyásoktól, melyek eltéríthetik a tárgyilagosságtól ítélete kimondása közben, mégis közvetlen hatása alatt állván a műnek, esetleg azoknak a mellékkörülményeknek is, melyek között a mű megszületett, egyéniségének közbejötté miatt okvetlenül elfogult. Ez pedig a kritika csődjét jelentené, mert bizonyos, hogy az egyén szubjektív meglátásai, ha nem is teljességgel, de részben nem függetlenek a kor izlésétől, az iskolák s a tekintélyek befolyásától. Ha pedig e befolyások valamelyike érvényesül, így kétségtelen, hogy a kritika csak időleges s legfőlőbb csak arról tesz tanúságot, hogy a mű megfelelő-e egy irodalmi korszak vagy csoport izlésének; egy szóval, csak philologiai fontossággal bír, míg metafizikai értéke számításba sem vehető.

□ Azok szempontjából, kik nem tartják hivatottnak magukat arra, hogy bírálatot mondjanak, illetve akik lemondottak arról a jogról, e megállapítás látszólag elszomorító.

□ Tudva, hogy a kritikus nem mondhat más ítéletet mint a saját benyomásain alapulót, feltétlenül előtérbe nyomul az a kérdés, hogy hátha téved? Viszont az is fölöttébb kérdéses, hogy vajon kíváncsi-e a bírálatot tudni óhajtó X vagy Y véleményére; elfogadja-e annak meghatározásait bírálat nélkül vagy kritika tárgyává teszi-e a kritikát?

□ A nem gondolkodók csoportja régi rendszerhez folyamodik: tekintélyek után kutat s ítéletét teljesen ezektől teszi függővé, kik egyéni szympathia vagy elismert tudás és megbízhatóság folytán hozzá közelebb állóak. A gondolkodók csoportja ezzel ellentétben az utóbb említett módszerhez folyamodik, vagyis kritizálja a kritikát s ítélete kimondásával egyéni impresszióit is igénybe veszi bírálata kimondásánál.

□ Mivel pedig az egyéni benyomások teljesen az egyéntől függetlenek, feltétlenül elő kell állania annak a helyzetnek, hogy minden egyes ítélet, ha nem is teljesen, de részben elütő egymástól, vagy ellentétes. Azt mondhatnánk, hogy ez az állapot a kritika teljes csődje. Én úgy hiszem, hogy nem az, sőt ideálisabb állapot a klasszikus kritikusok nagyképű megállapításainál, hol a mű boncolása s szépségeinek kutatása az iskolák sablonos rendszereivel, előre meghatározott, szigorú korlátok között történik. Abszolút értéket természetesen ez az utóbbi sem képvisel, sőt talán az ideális kritikát kevésbé közelíti meg mint az impresszionista kritika, tekintve, hogy itt egy esztétikai iskola tévedéséről függ a bírálat esetleges helytelensége, míg amott a gondolkodók egész csoportjától. Mivel pedig több szem többet lát, az impresszionista kritika föltétlenül megbízhatóbb azok részére, kik gondolkodni akarnak. Mivel a szubjektív kritika alapvető tényezője, mint már mondtuk, az impresszionizmus, azok az eltolódások s azok a kritikai

hibák, melyek számos esetben kétségessé teszik egyrészt az irány helyességét, másrészt a kritika megbízhatóságát, kétségtelenül innen számíthatandók le. □ A túlhajtott impresszionizmus, vagyis az egyéniség túlzott előtérbe tolása már eltolódást jelent a szubjektivitástól s könnyen kimutatható a közeledés a lyrizálás felé. Ha pedig a szubjektív meglátásokat teljes mértékben az egyéni impressziók helyettesítik, akkor kialakul a lyrizáló kritika, mely tisztán egyéni s legkevésbé sincs kötve sem a tárgyhoz, sem a művészi értékekhez. Tehát teljesen új műfaj áll elő, melynek kritikai értéke negatív, míg esztétikai értéke lehet pozitív is. Tekintve azonban, hogy kritikáról van szó, értéket nem képvisel, illetve homlokegyenest ellenkező célt szolgál, mint a kritika.

□ Ez a műfaj, melynek gyökere szintén a francia dekadensek kezébe van letéve, Franciaországban nem fejlődhetett ki. De annál hathatósabban életre kelt Németországban s nálunk, hol az ifjú irodalom teljesen a francia dekadensek hatása alatt fejlődött anélkül, hogy meglett volna hozzá az összekötő kapocs s az előzetes fejlődés. Németországban tetőfokát a legutóbbi öt év alatt érte el, mikor az iskola fejévé Alfréd Kerr és Siegfried Jakobson lettek. Az ő szereplésükkel a kritikai lyrizálás mértéke teljesen betelt, mert míg egyfelől teljesen fel akarták

szabadítani magukat az író befolyása alul, addig teljesen hatása alá kerültek saját egyéniségüknek, minek következtében a művek értékelésénél egészen egyéni szympathiájuktól tették függővé ítéletüket. Példakép állhat erre nézve Kerr-nek Sudermann-ról írott kritikája, melynek címe „Sudermann der D . . . D . . . D . . . Dichter“. Aki tudja, hogy Sudermann dadog, az az első pillanatban tisztában van azzal, hogy Kerr Alfrednek Sudermann-ról mondott ítélete mennyire foglalkozik a szép értékelésével, mely az író munkáiban található. Nálunk, hol a francia dekadensek hatása csak másodkézből való, mert a német dekadenseken keresztül jutott hozzánk, eme torzkinövésnek hatása még kevésbé észlelhető. Lehet, hogy e hatás, mely igen sokszor egyénektől függő, nálunk sohasem fog érvényre jutni. Annyi azonban bizonyos, hogy az utolsó öt esztendő kritikusi erősen hajlanak a lyrizálás felé, ami ha nem is jelent visszafejlődést a kritika írásban, kétségtelenül a stagnálás jele.

□ Nyugaton már megelégtették a lyrai kritika eme garázdálkodásait: ott már hanyatlóban van az irány. Nálunk talán el sem ér delelőjéhez s eltűnik anélkül, hogy megrázkódtatásokat vagy harcokat idézne elő.

SKITA ERVIN.

□ □ □

□ MOLNAR FERENC: Ketten beszélnek. Budapest, 1910. Ára 4 K.

□ Amiket itt beszélnek, azok csakugyan nem hangozhatnak el másképp, mint kettesben. A cím tehát már ez okon is igen találó. De ezen fölül a könyv összes darabjai párbeszéd s el'smerjük: ördögösen elmés párbeszéd. Egy nő mond el házasesetéből egy úrnak valamely ártatlan történetet, de a beszélgetés végén — s ez a csattanó — kiderül, hogy az úr annak a nőnek — szeretője. Majd két barátnő beszélget nagy meghitten és Egyik a Másiknak elmondja: micsoda veszedelemben forgott, mikor a zsebkendőjével véletlenül kirántotta a táskájából férje előtt a szeretője lakásának kulcsát. Zavarában azt találta mondani, hogy az ebédlő kulcsa, de szerencsére, mikor a gyanakvó férj a kulcsot megpróbálta, az csodálatosképen nyitotta az ajtót. Másnap azonban, mikor az a bizonyos úr látogatóba jött, kisült: nem az a lényeg, hogy az a kulcs nyitja az ajtót, hanem, hogy — zárja. Tovább egy férjes kokott egy csodálatos szép ifjú arcképének mutogatásával fűzi magához minél erősebben a kedvesét. Azt hazudja, hogy az a férje arcképe. Mikor aztán ráun szeretőjére, ravasz módon látni engedi az urát, aki „görbe, szőrös, szemetlen, orratlan, fogatlan“, hogy a szerető, elvesztvén illuzióját, hüljön ki és ne csináljon kellemetlen, drámai jeleneteket. Az arckép pedig egy más kokotthoz ván-

dorol, kézről-kézre jár, mint Maupassantnál az az ügyes szobaleány, aki oly könnyűszerrel tud a családban válópert előidézni. Alfonz urat, egy fiatal író, az láncolja egy vénülő kokotthoz, hogy ez minden pásztorórán egy-egy novella-témát olvas fel neki bizonyos jegyzőkönyvből, mely előbbi szeretőjétől, Csáthy Dávidtól, a korán elhunyt nagy írótól maradt rá. Egy urat ezzel dob ki szeretője, egy feltűnően tudós, elmésen szófacsaró és romlott rima: „Addig szerettem magát kedves számár, amíg biztos voltam afelől, hogy nem fogom megcsalni. Most pedig már nem szeretem.“ Tovább azt is megmagyarázza a kidobottnak, hogy miért nem szereti: „Van egy fajtája a férfiaknak — így beszél — amelyet én szeretek úgy nevezni, hogy: tiszta him. Ez az abszolút férfi. Ez nagyon szép dolog, de nem nekünk, rossz asszonyoknak való. Ez feleségek öröme, jó, szelid kis leányok boldogsága, akik férjhez mennek és a házasságban megkapják azt az embert, aki a legtisztább konjugális boldogságot tudja számukra biztosítani.“ Ez a típus nem kell a kokottnak s mivel az a felfogása, hogy „a házaspár egy békekötés, a szeretők pedig egy harc alapján élnek együtt“, s oly férfival, aki „túlzott férfiasága folytán“ nem férfi, együtt élni nem tud: ennek folytán a kedves számár egyszerűen „kidobatik.“ Egy másik roppant elmés és romlott asszony, aki minden eshetőségre készen tartogat